

Date: 25th June-2025

TANQIDIY PEDAGOGIKANING METODOLOGIK ASOSLARI VA AMALIY YONDASHUVLARI

Ikromova Sitora Akbarovna
Osiyo xalqaro universiteti dotsenti

Annotatsiya: Mazkur maqolada tanqidiy pedagogikaning metodologik asoslari va amaliy yondashuvlari tahlil qilinadi. Tanqidiy pedagogika an'anaviy ta'lim konsepsiyalaridan farqli o'laroq, o'quvchini faollikka, mustaqil va tanqidiy fikrlashga undaydigan, ijtimoiy adolatga asoslangan ta'lim tizimini taklif etadi. Maqolada Freire, Giroux, McLaren kabi olimlarning qarashlariga tayanilgan holda tanqidiy pedagogikaning dialektik tafakkur, refleksiya, madaniy va ijtimoiy ongni shakllantirish kabi metodologik asoslari ochib berilgan. Shuningdek, dialogik ta'lim, muammoliyatga asoslangan o'qitish, ko'p madaniyatli yondashuv kabi amaliy metodlar yoritiladi. Tanqidiy pedagogika orqali ta'lim jarayonida ijtimoiy o'zgarishlarga erishishning nazariy va amaliy asoslari ko'rsatib o'tiladi.

Kalit so'zlar: tanqidiy pedagogika, metodologik asoslar, refleksiya, dialogik ta'lim, muammoli yondashuv, ijtimoiy adolat, Freire pedagogikasi, ko'p madaniyatli ta'lim, tanqidiy fikrlash, o'quvchi subyekti.

Kirish

Zamonaviy ta'lim jarayonida tanqidiy pedagogika o'zining dolzarbligi bilan ajralib turadi. U an'anaviy ta'lim yondashuvlaridan farqli o'laroq, o'quvchini passiv bilim oluvchidan faol, tanqidiy fikrlovchi va ijtimoiy o'zgarishlarda ishtirok etuvchi subyekt sifatida ko'radi. Tanqidiy pedagogika metodologiyasi Freire, Giroux, McLaren kabi olimlarning ishlanmalariga tayanadi va ijtimoiy adolat, erkinlik, tenglik, madaniy identifikatsiya kabi qadriyatlarni ilgari suradi.

Tanqidiy pedagogikaning metodologik asoslari

1. **Dialektik tafakkur asosida yondashuv**
 - o Tanqidiy pedagogika jamiyatdagi ziddiyatlarni va ijtimoiy tabaqalanishni tahlil qiladi. U Hegel, Marx kabi faylasuflarning dialektik fikrlash an'alariga tayangan holda, bilim va ijtimoiy munosabatlarni o'zaro bog'liq holda o'rganadi.
2. **Freire metodologiyasi**
 - o Paulo Freire tomonidan ilgari surilgan "bank uslubidagi ta'lim" tanqid qilinib, buning o'rniga dialog asosidagi, "muammoliyatga asoslangan o'qitish" taklif qilinadi. Bu metodologiyada o'quvchi va o'qituvchi o'zaro muloqotda bilimni birgalikda yaratuvchi subyektlar hisoblanadi.
3. **Reflektiv yondashuv**
 - o Talabalarning o'z tajribalari asosida bilim hosil qilishi va uni tahlil etish qobiliyatini rivojlantirish tanqidiy pedagogikaning muhim jihatlaridan biridir. Bu yondashuvda refleksiya – ya'ni shaxsiy fikr va qarashlarni qayta ko'rib chiqish jarayoni asosiy o'rin tutadi.

Date: 25th June-2025

4. **Antropologik va madaniy yondashuv**

o Tanqidiy pedagogika madaniy identitet, til, irq, jins va ijtimoiy maqomni e'tiborga oladi. Bu metodologiya Gramsci va Bourdieu ishlanmalarida o'z aksini topgan bo'lib, madaniy kapital va hegemoniyaga qarshi turish imkonini beradi.

Amaliy yondashuvlar

1. **Dialogik ta'lim jarayoni**

o O'qituvchilar va o'quvchilar o'rtasidagi munosabatlar simmetrik asosda tashkil qilinadi. Savol-javob, suhbat, guruhli tahlil uslublari faol qo'llaniladi.

2. **Muammoliatga asoslangan o'qitish (problem-based learning)**

o O'quvchilar real hayotdagi muammolarni hal qilishga jalb etiladi. Ular ijtimoiy adolatsizlik, ekologik inqiroz, tengsizlik kabi mavzularda izlanishlar olib boradilar.

3. **Ijodiy va tanqidiy fikrlashni rivojlantirish**

o Tanqidiy pedagogika doirasida o'quvchilarning mustaqil fikr yuritish, qaror qabul qilish, muqobil pozitsiyalarni tahlil qilish ko'nikmalari shakllantiriladi.

4. **Ko'p madaniyatli ta'lim (multicultural education)**

o Ta'limda turli madaniyat va millat vakillarining teng huquqliligini ta'minlash, stereotiplarga qarshi kurashish va bag'rikenglikni targ'ib qilish tanqidiy pedagogikaning amaliy ifodasidir.

Xulosa. Tanqidiy pedagogika – bu faqatgina ta'lim usuli emas, balki ijtimoiy o'zgarishlar vositasi sifatida qaraladigan harakatdir. Uning metodologik asoslari o'quvchi va o'qituvchining faol ishtirokiga tayanadi, amaliy yondashuvlari esa ijtimoiy ongni uyg'otish va erkinlikni targ'ib qilishga qaratilgan. Shu sababli, tanqidiy pedagogikani zamonaviy ta'lim tizimiga joriy etish dolzarb masalalardan biri sanaladi.

ADABIYOTLAR:

1. Ravshanovich, A. O. HISSIY ZO 'RIQISHLAR VA OBSESSIALARDAN XALOS BO 'LISH USULLARI VA TAVSIYALAR. *ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ ТАДҚИҚОТЛАР: ДАВРИЙ АНЖУМАНЛАР: 10-ҚИСМ*, 87.
2. Ravshanovich, A. O. (2024). O 'RTA OSIYO MUTAFAKKIRLARINING TIBBIYOT VA PSIXOLOGIYA SOHASIDAGI NAZARIYALARI. *SCIENTIFIC ASPECTS AND TRENDS IN THE FIELD OF SCIENTIFIC RESEARCH*, 3(28), 85-91.
3. Sattorovich, E. Z. (2024). O 'SMIRLARDA SUITSIDIAL HOLATLARNI KELITIRIB CHIQUVCHI IJTIMOY-PSIXOLOGIK OMILLAR. *PEDAGOG*, 7(5), 31-37.
4. Sattorovich, E. Z. (2024). SUD PSIXOLOGIK EKSPERTIZASI TARIXI RIVOJLANISH JARAYONI BOSQICHLARI. *PEDAGOG*, 7(4), 306-313.
5. Hikmatovna, M. N. (2023). Tarbiyaning Maqsad Va Vazifalari. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies* (2993-2157), 1(9), 386-388.
6. Mahmudova, N. H. (2023). Influence of family environment on personal socialization. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies* (2993-2157), 1(10), 440-446.
7. Hojiyeva Nasiba Bahodirovna. (2024). Ta'lim jarayonida boshlang'ich sinflarda

Date: 25th June-2025

texnologiya fanini o'qitish muammosining yoritilish mazmuni. TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN, 2(1),200–206.

8. Hojiyeva Nasiba Bahodirovna. (2024). THE SIGNIFICANCE OF EDUCATIONAL TRAINING IN PRIMARY CLASSES. МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА, 2(2), 439–447.

9. Jo'Rayeva, D. O. (2024). EDUCATIONAL VIEWS OF PEDAGOGUES TOWARDS THE ENVIRONMENT. Экономика и социум, (4-1 (119)), 194-197.

10. Oktamovna, J. R. D. (2025). BO 'LAJAK TARBIYACHILAR VA PEDAGOGLARNING RAQAMLI KOMPETENSIYALARINI XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA BAHOLASH MEXANIZMLARI. *Recent scientific discoveries and methodological research*, 2(2), 104-110.

11. Tursunovna, B. G. (2024). UPDATING AND CONDUCTING THE QUALITY OF PRIMARY EDUCATION ON THE BASIS OF MODERN METHODS. In Forum for Linguistic Studies (Vol. 6, No. 1, pp. 242-248).

12. Baxronova, G. T. (2024). EGRA AND EGMA INTERNATIONAL ASSESSMENT PROGRAMS AND TEACHING PRIMARY CLASS STUDENTS TO THINK INDEPENDENTLY THROUGH THEM. Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi, 12(2), 152-154.

13. Tursunovna, B. G. (2024). EGMA TADQIQOTI O 'QITISH VA TA'LIM Olish SHAROITLARINI O 'RGANISH XALQARO TADQIQOTI. Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi, 12(2), 146-148.

14. Камилова, Н. Г. (2008). Совершенствование процесса ресоциализации как важное условие эффективной социальной адаптации и интеграции в социум воспитанников пенитенциарных заведений. *Образование через всю жизнь: непрерывное образование в интересах устойчивого развития*, 6, 285-288.

15. Камилова, Н. Г. (2009). Психологические особенности ресоциализации подростков–воспитанников специализированных учебных заведений для трудновоспитуемых. *Образование через всю жизнь: непрерывное образование в интересах устойчивого развития*, 7, 404-407.

16. Toyirova, D. S. (2024). KICHIK MAKTAB YOSHIDAGI O 'QUVCHILARDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH KO 'NIKMALARINI TARBIYALASHNING MAZMUNI. SCHOLAR, 2(5), 106-114.

17. Sattorovna, T. D. (2025). KICHIK YOSHDAGI O 'QUVCHILARDA RAQAMLI SAVODXONLIK KO 'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISHNING USULLARI. IMRAS, 8(2), 101-104.

18. Sobirovna, S. Y. (2022). PEDAGOGNING KREATIVLIGI BOLALAR IJODIY RIVOJLANISHINING ZARUR SHARTI. *PEDAGOGS jurnali*, 1(1), 219-220.

19. Сайфуллаева, Н. Б. (2023). РОЛЬ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ОБУЧЕНИИ КОМПЬЮТЕРНЫМ НАУКАМ. Universum: технические науки, (4-1 (109)), 41-43.

20. Абдуллаева, Д. У. (2018). ДЕТСКО-РОДИТЕЛЬСКИЕ ОТНОШЕНИЯ КАК ФАКТОР РАЗВИТИЯ КРЕАТИВНОСТИ ДЕТЕЙ. In Развитие интеллектуально-творческого потенциала молодежи: из прошлого в современность (pp. 335-336).

Date: 25th June-2025

21. Абдуллаева, Д. У. (2016). СУЩНОСТИ И ЗАКОНОМЕРНОСТИ ПРОЦЕССА СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПЕДАГОГА. Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук, (5-6), 64-66.
22. Абдуллаева, Д. У., & Маткаримова, Н. Б. (2017). ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ ПСИХОЛОГА-ПЕДАГОГА В ИНФОРМАЦИОННОЙ СОЦИОКУЛЬТУРНОЙ СИТУАЦИИ XXI ВЕКА. Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук, (6-2), 127-130.
23. Абдуллаева, Д. У. (2016). Взаимодействие психолог-педагог: от парадигмы исследования к парадигме обеспечения. Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук, (5-4), 11-13.
24. Ubaydullaevna, D. A. (2023). Establishing a relationship between a mother and a teenage child. Frontline social sciences and history journal, 3(02), 18-26.
25. Абдуллаева, Д. (2023). Оилавий тарбия бола шахси ривожланишини белгиловчи омил сифатида. Педагогика и психологии в современном образовании. <https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/8963>.
26. Абдуллаева, Д. (2021). Оилада ота-она ва фарзанд муносабатларининг ўзига хослиги. Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS), 1(Special issue), 226-232.
27. Abdullaeva, D., Yorqulov, R., & Atabaeva, N. (2015). Family psychology. T.: Tafakkur Bostoni.
28. Абдуллаева, Д. (2021). Оилада ота-она ва фарзанд муносабатларининг ўзига хослиги. Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS), 1(Special issue), 226-232.
29. Ubaydullaevna, A. D. (2024, February). THE RELATIONSHIP OF SOCIAL PERCEPTIONS WITH PERCEPTIONS ABOUT FAMILY LIFE. In International Scientific and Current Research Conferences (pp. 120-123).
30. Avezov, O., & Xoliqov, S. (2024, February). TALABALAR ORASIDA YOLG'IZLIK IJTIMOIIY-PSIXOLOGIK MUAMMO SIFATIDA. In Международная конференция академических наук (Vol. 3, No. 2, pp. 34-41).
31. Elov, Z. (2023). СОЦИАЛЬНАЯ ПРОБЛЕМА САМОУБИЙСТВА У ПОДРОСТКОВ С ДЕВИАНТНЫМ ПОВЕДЕНИЕМ. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (*buxdu.uz*), 40(40).
32. Elov, Z. (2023). О 'SMIRLIK DAVRI INQOROZLARINING IJTIMOIIY-PSIXOLOGIK SABABLARI. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (*buxdu.uz*), 35(35).
33. Sobirovna, S. Y. (2024). МАКТАБГАЧА ТА'LIMDA NUTQ, MULOQOT OQISH VA YOZISH MALAKALARINING SOHALARI. TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN, 2(1), 52-62.
34. Sobirovna, S. Y. (2023). Creativity in the work of an educator. American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157), 1(10), 361-367.
35. Toymurodov, A. (2023, December). MODERN INTERPRETATION OF PSYCHODIAGNOSTICS AND PSYCHOCORRECTION OF EXTREME SITUATIONS.

Date: 25th June-2025

In "INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE" "SCIENTIFIC ADVANCES AND INNOVATIVE APPROACHES" (Vol. 1, No. 5, pp. 71-79).

36. Toymurodov, A. (2023). BASICS OF PROVIDING PSYCHOLOGICAL SERVICES TO MILITARY PERSONNEL. Академические исследования в современной науке, 2(24), 148-152.

37. Shuhratovich, T. A. (2025). PSIXOLOGIK TESTLAR TURLARI VA ULARNI QANDAY QO'LLASH. Modern digital technologies in education: problems and prospects, 2(1), 8-15.

38. Abdurahmon, T. (2025). BOLALAR PSIXOLOGIIYASINI O'RGANISH ULARNING RIVOJLANISH JARAYONLARI. Modern digital technologies in education: problems and prospects, 2(1), 16-21.

39. Abdurahmon, T. (2025). STRESSNI EKSPERIMENTAL TAHLIL QILISH. *New modern researchers: modern proposals and solutions*, 2(1), 51-56.

40. Abdurahmon, T. (2025). XOTIRA VA ESLAB QOLISH JARAYONLARINI. *New modern researchers: modern proposals and solutions*, 2(1), 57-62.

41. Abdurahmon, T. (2025). PSIXOLOGIIYADA QAROR QABUL QILISH JARAYONLARINI EKSPERIMENTAL TADQIQ QILISH. *New modern researchers: modern proposals and solutions*, 2(1), 1-7.

42. Abdurahmon, T. (2025). PSIXOLOGIIYADA NEYROEKSPERIMENTLARNING AHAMIYATI. *New modern researchers: modern proposals and solutions*, 2(1), 14-20.

43. Abdurahmon, T. (2025). KOGNITIV PSIXOLOGIIYA INSONNING ONG JARAYONLARI. *New modern researchers: modern proposals and solutions*, 2(1), 8-13.

44. Toymurodov, A. S. (2025). BOSHQARUV VA IJTIMOIIY PSIXOLOGIIYA O'ZARO ALOQASI. *Modern digital technologies in education: problems and prospects*, 2(2), 7-12.

45. Toymurodov, A. S. (2025). LIDERLIK VA RAHBARLIK PSIXOLOGIIYASI. *Modern digital technologies in education: problems and prospects*, 2(2), 19-24.

46. Toymurodov, A. S. (2025). QAROR QABUL QILISH VA PSIXOLOGIK OMILLAR. *Modern digital technologies in education: problems and prospects*, 2(2), 13-18.

47. Ikromova, S. A. (2024). PSIXOLOGIIYADA ETIKA VA QONUNLAR: PSIXOLOGNING JAVOBGARLIGI. *Methods of applying innovative and digital technologies in the educational system*, 1(2), 265-270.

48. Akbarovna, I. S. (2024). PEDAGOGIK MAHORAT ASOSLARINI O'ZLASHTIRISH. *Multidisciplinary Journal of Science and Technology*, 4(3), 888-893.

49. Akbarovna, I. S. (2024). THE IMPORTANCE OF FORMING MATHEMATICAL CONCEPTS. *Multidisciplinary Journal of Science and Technology*, 4(3), 912-917.

50. Akbarovna, I. S. (2024). EMOTSIYALARNI TANISH, IFODALASH VA BOSHQARISH USULLARI. *Science, education, innovation: modern tasks and prospects*, 1(3), 20-25.

51. Ikromova, S. A. (2024). YOSHLAR VA PSIXOLOGIK KRIZISLAR. *Methods of applying innovative and digital technologies in the educational system*, 1(2), 283-288.

Date: 25th June-2025

52. Ikromova, S. A. (2024). JINSIY PSIXOLOGIYA: ERKAK VA AYOL PSIXOLOGIYASI FARQLARI. *Methods of applying innovative and digital technologies in the educational system*, 1(2), 277-282.
53. Ikromova, S. A. (2024). FREUD VA UNING PSIXOLOGIYA ILMIGA QO 'SHGAN HISSASI. *Methods of applying innovative and digital technologies in the educational system*, 1(2), 319-322.
54. Ikromova, S. A. (2024). IJTIMOIIY PSIXOLOGIYA: GURUHLAR VA IJTIMOIIY TA'SIRLAR. *Methods of applying innovative and digital technologies in the educational system*, 1(2), 271-276.
55. Akbarovna, I. S. (2024). BOSHLANG 'ICH TA'LIMDA INTEGRATSIYALASHGAN YONDASHUVNING AHAMIYATI. *Introduction of new innovative technologies in education of pedagogy and psychology*, 1(3), 114-119.
56. Xaqqulova, D. (2024). ABDURAHMON GO 'ZAL-YASSAVIYSHUNOS. *PEDAGOG*, 7(6), 8-15.
57. Xaqqulova, D. (2024). ADABIYOTSHUNOS OLIM ABDURAHMON GO 'ZALNING TADQIQOTLARI XUSUSIDA. *PEDAGOG*, 7(5), 548-555.
58. XAQQULOVA, D. (2023). BADIYLIK MASALALARI TADQIQIDA OLIM MAHORATI. *Наука и технология в современном мире*, 2(5), 5-11.
59. Abduvasiyevna, X. D. (2024). SO 'Z TUZILISHI VA SO 'Z YASASH. *The latest pedagogical and psychological innovations in education*, 1(2), 261-266.
60. Abduvasiyevna, X. D. (2024). NUTQ MADANIYATI VA OG 'ZAKI MULOQOT. *The latest pedagogical and psychological innovations in education*, 1(2), 255-260.
61. Abduvasiyevna, X. D. (2024). MATN TAHLILI VA MAZMUNNI TUSHUNISH. *The latest pedagogical and psychological innovations in education*, 1(2), 279-284.
62. Abduvasiyevna, X. D. (2024). GAP TUZILISHI VA UNING TURLARI. *The latest pedagogical and psychological innovations in education*, 1(2), 267-272.
63. Abduvasiyevna, X. D. (2024). ONA TILIDA IMLO QOIDALARI. *The latest pedagogical and psychological innovations in education*, 1(2), 273-278.

